

Bachelorscriptie Wijsbegeerte

Universiteit Utrecht

Faculteit Geesteswetenschappen, Departement Filosofie en Religiewetenschap, Afdeling
Wijsbegeerte

Een morele evaluatie van het onvoorwaardelijk basisinkomen

Op welke morele gronden is het basisinkomen te rechtvaardigen?

Jorn Besteman

Studentnummer: 4155092

Eerste begeleider: Hafez Ismaili M'hamdi

Tweede beoordelaar: Teun Tieleman

Aantal woorden: 7198

Inleverdatum: 22 juni 2018

Samenvatting

Het onvoorwaardelijk basisinkomen (OBI) kan dienen als oplossing voor huidige problemen in de welvaartstaat. Problemen als ongelijkheid in de samenleving en toegenomen sociale onzekerheid zijn beide problemen die volgens filosoof Philippe Van Parijs teruggedrongen kunnen worden door de invoering van een OBI. De doelstelling van deze scriptie is om te onderzoeken waarom er geen consensus bestaat over het idee van het OBI, als die theorie zo veelbelovend is. Aan de hand van voor- en tegenargumenten voor het OBI wordt de centrale vraag behandeld op welke morele gronden een OBI gerechtvaardigd is. Binnen het normatieve kader waarin Van Parijs zijn idee van een OBI plaatst lijkt er geen probleem te zijn het OBI moreel te rechtvaardigen, met uitzondering van het parasitismebezwaar. Dit bezwaar wordt echter vanuit een institutioneel perspectief gerechtvaardigd door De Wispelaere. Naast een discussie in het filosofische kader van de idealistische rechtvaardigheidstheorie van Van Parijs, wordt gezocht naar een alternatieve methode om het OBI moreel te rechtvaardigen. Een uitkomst is gevonden bij het contractualisme van Scanlon, waardoor er een overzichtelijke analysemethode gepresenteerd wordt, waarmee invoering van het OBI op basisprincipes en waardeoordelen moreel gelegitimeerd kan worden.

Inhoudsopgave:

	Pagina
Inleiding	3
1. Het basisinkomen	5
1.1 Waarom is een basisinkomen nodig?	5
1.2 Wat is een basisinkomen precies?	7
1.3 Waar is het idee van een OBI op gebaseerd?	8
2. Is een basisinkomen wel eerlijk?	11
2.1 De voornaamste tegenargumenten	11
2.2 Het parasitisme bezwaar	12
2.3 De 'baan' als sociaal eigendom	13
3: Een Scanloniaanse evaluatiemethode	15
3.1 Een alternatieve morele evaluatie	15
3.2 Wat houdt Scanlons' contractualisme precies in?	16
3.3 Een Scanloniaanse analyse	17
Conclusie	20
Literatuurlijst	22

Inleiding

Veel welvaartstaten, waaronder die van Nederland, hebben door economische ontwikkelingen aan houdbaarheid ingeboet. De ongelijkheid is in veel welvaartstaten gestegen en de toegenomen flexibiliteit op de arbeidsmarkt zorgt voor meer onzekerheid in de samenleving op het gebied van sociale zekerheid. Vanuit die context is het debat over een onvoorwaardelijk basisinkomen in 1980 ontstaan, en inmiddels uitgegroeid tot een discussie met een mondiaal bereik. Door veel academici wordt het onvoorwaardelijk basisinkomen namelijk gezien als een mogelijk antwoord op veel problemen van het sociale beleid in veel huidige welvaartstaten.

Eén van de voornaamste denkers over het basisinkomen, Phillipe van Parijs, stelt dat de welvaartstaat beter af zou zijn als er een basisinkomen ingevoerd zou worden. Zijn interpretatie van het idee van een basisinkomen is voornamelijk bedoeld als strategie tegen zowel armoede als werkloosheid en hij baseert zijn argument grotendeels op de rechtvaardigheidstheorie van John Rawls. Het doel van deze scriptie is om te onderzoeken waarom er geen consensus bestaat over invoering van het basisinkomen als de theorie zo veelbelovend is. Daarbij wordt onderzocht of deze wringpunten daadwerkelijk genoeg morele lading hebben om invoering van een basisinkomen te verwerpen. Daarom luidt de centrale these: op welke morele gronden kan het onvoorwaardelijk basisinkomen moreel gerechtvaardigd worden?

In hoofdstuk 1 zal uitgediept worden wat de huidige problemen zijn in veel welvaartstaten en waarom het basisinkomen die problemen mogelijkerwijs het hoofd kan bieden. Dit zal gebeuren door in te gaan op wat het idee van een onvoorwaardelijk of onconditioneel basisinkomen (afgekort als OBI) in essentie inhoudt en op welke filosofische theorie deze is gebaseerd, namelijk Rawls' *Theory of Justice*.¹

In hoofdstuk 2 zullen de voornaamste argumenten tegen een basisinkomen behandeld worden en zal onderzocht worden of de morele lading van die argumenten zwaar genoeg is om te beweren dat invoering van het basisinkomen onrechtvaardig is. De bekendste tegenargumenten zijn: de schending van het reciprociteitsbeginsel², het exploitatieargument³ en het parasitisme bezwaar.⁴ Deze drie argumenten komen allemaal neer op de notie dat het basisinkomen niet eerlijk is naar de mensen die werken, aangezien deze groep het basisinkomen grotendeels zou moeten bekostigen, volgens Van Parijs. Dit is grotendeels rechtvaardig volgens Van Parijs omdat hij banen ziet als exclusieve toegang tot een 'schaars goed'. Dit schaarse goed moet, net als andere sociale goederen zoals inkomen en vermogen, eerlijk verdeeld worden over de samenleving. De tegenargumenten zijn sterk, maar Birnbaum en De Wispelaere beargumenteren beide waarom het basisinkomen een rechtvaardiger alternatief is dan het huidige beleid in veel welvaartstaten.

¹ Rawls, J., (1971), *A Theory of Justice*, Harvard University Press

² De Wispelaere, J., (1999), "Basisinkomen en het reciprociteitsbeginsel; een analytische benadering", *Ethiek en Maatschappij* 2/2, blz. 69

De Wispelaere, J., (2000), "Sharing job resources, ethical reflections on the justification of basic income", *Analyse & Kritik* 22, blz. 244

³ Birnbaum, S., (2012), *Basic Income Reconsidered, Social Justice, Liberalism, and the Demands of Equality*, Palgrave Macmillan, blz. 91-92

⁴ De Wispelaere, J., (2000), blz. 246-248

In hoofdstuk 3 wordt een alternatieve morele evaluatiemethode aangedragen om invoering van een onvoorwaardelijk basisinkomen te rechtvaardigen. De reden hiervoor is dat de filosofische rechtvaardigheidstheorie - waar het basisinkomen op gebaseerd is - als te idealistisch kan worden bekritiseerd. Zo is het normatieve kader waarin het morele fundament ligt voor het idee van een basisinkomen bekritiseerd als een vorm van *armchair theorizing*, waarbij er te veel afstand zou zitten tussen de echte politieke werkelijkheden en de "*nonideal circumstances*" die geconfronteerd worden in die theorie.⁵ Daarom is het doel van dit hoofdstuk om op zoek te gaan naar een alternatieve evaluatiemethode.

De theorie die hierbij gevonden wordt is het contractualisme van Thomas Scanlon, die als minder idealistisch kan worden opgevat, aangezien het doel van Scanlons' theorie niet is om de meest rechtvaardige samenleving te constitueren (zoals dat wel Rawls' doel is), maar om slechts als moreel raamwerk te dienen om te bepalen of een handeling moreel juist is of niet. Om te onderzoeken of invoering van het onvoorwaardelijk basisinkomen moreel juist is, is Scanlons' contractualisme als theorie dus enerzijds voor de hand liggend, maar anderzijds ook relevant aangezien Scanlon zijn theorie gericht heeft op het vraagstuk 'wat zijn we aan elkaar verplicht'. Daarom zal er een Scanloniaanse analyse worden opgesteld waarmee inzichtelijk wordt gemaakt hoe invoering van het onvoorwaardelijke basisinkomen op overzichtelijke wijze moreel gerechtvaardigd kan worden. Voor deze ethische analyse is gebruik gemaakt van een Scanloniaans raamwerk geïnspireerd op een tekst van Jos Phillips over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.⁶ De gedane morele evaluatie laat een positieve uitkomst zien voor de invoering van een onvoorwaardelijk basisinkomen, al zou voor een volledige morele rechtvaardiging deze analyse uitgebreider uitgevoerd moeten worden.

⁵ e.g. Farrelly 2007; Mills 2005; Robeyns & Swift 2008; Birnbaum, S., (2012), *Basic Income Reconsidered*, Social Justice, Liberalism, and the Demands of Equality, Palgrave Macmillan, blz. 18

⁶ Delsen, L., Van den Hoogen, T., & Philips, J. (2012). Over de morele verantwoordelijkheden van pensioenfondsen. Een ethische reflectie. *Maatschappelijk verantwoord ondernemen in de polder: MVO in Nederland gezien vanuit de economie en theologie*. pp. 123-138.

1: Het basisinkomen

1.1 Waarom is een basisinkomen nodig?

Het huidige systeem binnen veel kapitalistische welvaartstaten creëert vanuit economisch perspectief zowel winnaars als verliezers. Hoewel op de lange termijn de gemiddelde welvaart zou kunnen groeien, zullen er tegelijkertijd onoverkomelijk ongelijkheden ontstaan. Deze ongelijkheden kunnen mogelijk geleitimeerd worden door de gemiddeld toegenomen welvaart, maar dit is moreel gezien problematisch. Er bestaat namelijk een consensus dat grote ongelijkheden - in de vorm van inkomens- en/of vermogensongelijkheid - altijd onderdeel zullen zijn van een kapitalistische welvaartstaat.⁷ In veel Europese welvaartstaten verschijnt deze ongelijkheid in de vorm van vermogensongelijkheid.⁸ Wat daadwerkelijk het probleem is met ongelijkheid wordt niet behandeld in deze scriptie, aangezien dat het doel voorbijstreeft. Omwille van beperkte ruimte, zal er voorts aangenomen worden dat economische ongelijkheid negatieve gevolgen heeft op de samenleving als geheel.⁹

Met de groeiende ongelijkheid wereldwijd, is er een mogelijk verband te zien tussen de hernieuwde populariteit van het onvoorwaardelijk basisinkomen in het publieke domein. Zo wordt er sinds de financiële crisis van 2008 weer gespeculeerd over een basisinkomen in de media.¹⁰ Desalniettemin spelen voorstellen voor universele en onconditionele distributie voornamelijk in academische discussies een grote rol, terwijl deze debatten relatief marginaal vertegenwoordigd zijn in politieke debatten en daadwerkelijke beleidsvoering.¹¹ Een mogelijke reden voor het niet doordringen tot beleidsvoering kan zijn dat er geen wetenschappelijk

⁷ Van Zanden, J.L., et al. (eds.) (2014), *How Was Life?: Global Well-being since 1820*, OECD Publishing.

Van Bavel, B., & Frankema, E. (2017). Wealth Inequality in the Netherlands, c. 1950-2015. The Paradox of a Northern European Welfare State. *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis/ The Low Countries Journal of Social and Economic History*, 14(2), 29-62.

Schinkel, M. (2017, April 12). IMF: werknemer verliest het wereldwijd van het kapitaal. *NRC*.

⁸ Van Bavel, B., and Frankema, E., (2013) Low Income Inequality, High Wealth Inequality. The Puzzle of the Rhineland Welfare states. *Center for Global Economic History*. pp. 1-21

⁹ Voor meer informatie over de effecten van ongelijkheid op een samenleving bieden deze boeken veel inzicht: Van Bavel, Bas J. P., (2016) *The Invisible Hand?: How Market Economies Have Emerged and Declined Since Ad 500*. Oxford University Press;

The Invisible Hand biedt een nieuw inzicht op het gebied van markteconomieën. Tegen de conventionele wijsheid van veel economen en economische historici in laat Van Bavel zien dat in veel tijdperioden markten opkomen, stagneren en krimpen als gevolg van groeiende ongelijkheid. Zo laat Van Bavel zien dat naarmate de ongelijkheid groeit, er sociale polarisatie ontstaat en de gemiddelde welvaart afneemt.

Piketty, Thomas. *Capital in the Twenty-First Century*. London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2017; Piketty voorspelt onder meer in dit boek dat inkomensongelijkheid zal stijgen in de huidige eeuw, omdat de winst die uit kapitaal ontstaat structureel hoger is dan uit arbeid.

¹⁰ Chapman, B. (2017, augustus 17). Silicon Valley billionaire Stewart Butterfield voices support for universal basic income. *The Independent*.

Chakraborty, A. (2017, november 1). A basic income for everyone? Yes, Finland shows it really can work. *The Guardian*.

Coppola, F. (2017, augustus 1). Universal basic income works. Time to bring it to the UK. *The Independent*.

Painter, A. (2017, januari 4). Universal basic income is not a magic solution, but it could help millions.

Standing, G. (2017, januari 12). Universal basic income is becoming an urgent necessity. *The Guardian*.

¹¹ Birnbaum, S., (2012) *Basic Income Reconsidered, Social Justice, Liberalism, and the Demands of Equality*, Palgrave Macmillan, blz. 6

consensus in de filosofische discussie rondom het basisinkomen bestaat. Waar ligt dit aan? En wat kan een manier zijn om verder te komen in deze discussie?

Om verder in te gaan op die vragen is enige historische context van het debat rondom een basisinkomen geboden. Het centrale idee is geherintroduceerd in de vroege jaren tachtig van de twintigste eeuw en geleidelijk gevormd tot een debat met een mondiaal bereik. Belangrijke sociale ontwikkelingen binnen de maatschappij die de vraag naar een OBI¹² lieten stijgen zijn de economische en sociale ontwikkelingen van toenemende materiële ongelijkheid en toenemende flexibiliteit op de arbeidsmarkt.¹³ Deze flexibiliteit heeft in de meeste welvaartstaat economieën, een toenemend aandeel van arbeiders die afhankelijk zijn van onzeker werk, dit betekent: tijdelijke, fragmentarische, en discontinue vormen van arbeid. Hoewel deze vormen van arbeid mogelijkheden bieden voor de algemene participatie in de samenleving, hebben flexibele werknemers vaak geen vaste inkomenszekerheid om op te bouwen en blijven zij steken in condities van exploiteerbare afhankelijkheid.¹⁴ *"The failure to make labor markets absorb everyone who is looking for a meaningful and adequately paid job led to widespread exclusion from nonstigmatizing forms of social insurance in which eligibility is based on prior labor market attachment."*¹⁵ Met andere woorden: de arbeidsmarkt is zodanig veranderd dat veel sociale regelingen binnen de welvaartstaten verouderd zijn.

Bekende symptomen van deze veroudering van de welvaartstaat zijn onder meer de armoedeval of werkloosheidsval.¹⁶ Deze "vallen" zijn kort gezegd de manier waarop een conditionele uitkering passief gedrag beloont en tegelijkertijd het zoeken naar een baan niet beloont. Dit komt met name doordat mensen die bijvoorbeeld in Nederland in de bijstand zitten verplicht worden om een eerstvolgende baan aan te nemen, terwijl zij daar financieel minimaal op vooruitgaan, zeker gezien de hoeveelheid vrije tijd die ze daarbij verliezen.

Nu vastgesteld is dat veel huidige welvaartstaten aan verandering toe zijn, is het nodig om dieper in te gaan op de voornaamste filosoof die al jarenlang het academische debat leidt omtrent het basisinkomen. Deze filosoof is Philippe van Parijs, hij is voornamelijk bekend van het herintroduceren van het basisinkomen in het sociale en politieke gedachtegoed, waarmee hij mede filosofen, economen, beleidsmakers en dergelijke serieus wil laten overwegen het universele basisinkomen te introduceren. *"While relying upon a balanced mix of moral and pragmatic claims to further this goal, Van Parijs is primarily credited for designing a complex moral framework which seems to lead linea recta to basic income capitalism."*¹⁷ In zijn filosofische *framework* poogt Van Parijs de strijd tussen de waarden gelijkheid en vrijheid op te lossen met zijn institutionele oplossing; het basisinkomen. Zijn werk is geïnspireerd door twee overtuigingen: Eén: Kapitalistische samenlevingen zijn overladen met onacceptabele ongelijkheden. Twee: Vrijheid is van het grootste belang. De titel van zijn voornaamste werk beschrijft dan ook op eloquente wijze het doel dat Van Parijs nastreeft: *Real freedom for All:*

¹² Afkorting voor onvoorwaardelijk of onconditioneel universeel basisinkomen.

¹³ Birnbaum, S., (2012) blz. 4

¹⁴ *Ibid*, blz. 5

¹⁵ *Ibid*, blz. 5

¹⁶ Van Parijs, P., (2004) "Basic Income: A simple and powerful idea for the twenty-first century", *Politics & Society*, 32: Maart 2004. blz. 16-18

¹⁷ De Wispelaere, J., (2000) "Sharing job resources, ethical reflections on the justification of basic income", *Analyse & Kritik* 22, blz. 237

*What if anything can justify Capitalism?*¹⁸

Waarom is het basisinkomen nodig volgens Van Parijs? Kort gezegd zijn enkele argumenten: dat de armen verlost worden van de armoedeval, het invoeren van het basisinkomen in sommige samenlevingen kan leiden tot een herverdeling van het inkomen tussen man en vrouw, de arbeidsvoorwaarden van de slechtst betaalde banen verbeteren, het inkomen van veel boeren stabiel wordt zonder landbouwprijzen te verstoren en dat de arbeidsmarkt de groeiende flexibiliteit beter aankan.¹⁹

1.2 Wat is een basisinkomen precies?

Nu vastgesteld is waarom het academische debat over het basisinkomen aangewakkerd is sinds de jaren tachtig van de twintigste eeuw en waarom een basisinkomen nodig lijkt te zijn is het essentieel om vast te stellen wat er precies met een onvoorwaardelijk of universeel basisinkomen bedoeld wordt.²⁰

Ten eerste is een onconditioneel basisinkomen (OBI) een gegarandeerd (maandelijks of wekelijks) inkomen, dat zoals de naam impliceert onconditioneel is, wat betekent onafhankelijk van iemands wil om te werken. Ten tweede is een OBI een individueel inkomen en is de hoogte onbepaald. Een basisinkomen hoeft dus niet noodzakelijkerwijs voldoende te zijn om basisbehoeften te dekken. Desalniettemin zijn de meeste voorstellen rondom subsistentieniveau.²¹ Voor de normatieve doeleinden van deze scriptie zal het basisinkomen dat hier behandeld wordt hoog genoeg zijn om iedere burger van middelen te voorzien om een bescheiden maar fatsoenlijke levensstandaard te bieden.

Tegelijkertijd moet de invoering van het basisinkomen voor een afschaffing van veel onnodige maatschappelijke dienstverlening en bijbehorende bureaucratie zorgen, wat tot gevolg meer inkomsten voor de staat heeft, waarvandaan dit OBI weer gefinancierd kan worden. Andere financiële regelingen zullen bijvoorbeeld vlakke inkomensbelasting zijn van ongeveer 35 tot 40 procent.²² Desalniettemin benadrukt Van Parijs dat er vele manieren zijn waarop een basisinkomen betaald zou kunnen worden.

Noemenswaardig is wel dat Philippe van Parijs stelt dat als het streven naar sociale rechtvaardigheid een doel binnen de samenleving is, wat veronderstelt dat, met enkele vereisten, er gestreefd moet worden naar een zo hoog mogelijk OBI. Dit streven moet voornamelijk in acht nemend zijn met betrekking tot de economische en ecologische duurzaamheid die verwezenlijkt kan worden op het hoogste niveau dat politiek denkbaar is.^{23,24} Van Parijs legitimeert zijn radicale opvatting dat rechtvaardigheid "het hoogst haalbare" OBI veronderstelt grotendeels op het controversiële argument van zogenoemde *employment rents*. Deze huren op een baan als het 'schaarse goed' dienen opgenomen te worden in de lonen van de

¹⁸ Van Parijs, P., (1995) *Real Freedom for All: What (if anything) can justify capitalism?*, Oxford University Press,

¹⁹ Van Parijs, P., (1991) "Why Surfers Should be Fed: The Liberal Case for an Unconditional Basic Income", *Philosophy & Public Affairs*; 20/2, blz. 103

²⁰ Hierna zal met de aanduiding OBI naar een universeel of onconditioneel basisinkomen verwezen worden.

²¹ Dat wil zeggen genoeg om in de basisbehoeften te voorzien.

Birnbaum, S., 2012. Blz. 13

²² Van Parijs, P., "Basic Income: A simple and powerful idea for the twenty-first century", Maart 2004. blz. 7-39

²³ Van Parijs, P., "Basic Income: A simple and powerful idea for the twenty-first century", Maart 2004. blz. 24

²⁴ Er is geen consensus over het streven naar een zo hoog mogelijk OBI. Robert Jan van der Veen is bijvoorbeeld een prominent wetenschapper die het niet eens is met deze morele vereiste.

- door Van Parijs gezien als bevoorrechte - banen. Deze banen behoren tot hem weer tot de categorie bronnen waar iedereen evenveel recht op heeft.²⁵ De redenen waarom er volgens Van Parijs middelen in de maatschappij zijn waar iedereen evenveel recht op heeft berust grotendeels op de rechtvaardigheidstheorie van John Rawls²⁶ en zal in de volgende sectie verder aan bod komen.

1.3. Waar is het idee van een onvoorwaardelijk basisinkomen op gebaseerd?

Het is waarschijnlijk oncontroverseel om te stellen dat Rawls zijn *Justice as fairness* de meest invloedrijke opvatting van sociale rechtvaardigheid is.²⁷ Vandaar dat het te ambitieus is voor deze scriptie om een complete weergave van die theorie weer te geven. Daarom zullen slechts de kernelementen behandeld worden. Rawls pleitte voor hervorming van de welvaartstaat in de zin van externe bronnen ex ante (vooraf) in plaats van correctieve aanpassingen ex post (achteraf). Zijn radicale agenda heeft als doel ongelijkheden bij de kern aan te pakken, en iedereen in een onafhankelijk vermogensaandeel te voorzien. Zo zullen de instituties in zijn ideale staat ervoor zorgen dat de minst bevoordeelden niet afhankelijk zijn van liefdadigheid, mededogen en medelijden.²⁸

Rawls's opvatting van sociale rechtvaardigheid gaat over wat ervoor nodig is een rechtvaardige samenleving te bereiken. Ten eerste erkent Rawls dat er zoiets is als een verschilprincipe. Dit verschilprincipe houdt in dat er ongelijkheden in elke samenleving mogen bestaan, maar alleen als wordt voldaan aan de volgende vereiste: "[...] *that socioeconomic advantages (income and wealth, powers and prerogatives, the social bases of self-respect) should be maximised, that is distributed in such a way that the least advantaged end up with at least as many such advantages as the least advantaged would end up with under any alternative arrangement.*"²⁹ Deze socio-economische voordelen worden ook wel primaire sociale goederen genoemd en dat zijn door samenwerking binnen die maatschappij gecreëerde goederen. Zowel materiële als immateriële goederen vallen in die categorie en daarbij moet gedacht worden aan goederen als: inkomen, vermogen, maar ook toegang tot opleidingen, werk en macht, wat voor Rawls neerkomt op individuele vrijheden. Deze individuele vrijheden zijn nodig omdat iedereen volgens Rawls het recht heeft om zijn of haar conceptie van wat een 'goed leven' is na te streven.

Tegelijkertijd stelt Rawls dat iedere burger in essentie gelijk is, maar dat er ongelijkheden bestaan in de samenleving die buiten de verantwoordelijkheid van een individu zelf liggen. Deze ongelijkheden zijn namelijk geconstitueerd door zaken waar het individu geen of te weinig invloed op heeft om verantwoordelijk te worden gehouden. In deze categorie vallen het intellect van een individu (daar word je mee geboren) of de mogelijkheid om deze te ontwikkelen (mocht die ontbreken), de sociale klasse waarin iemand verkeert, en omstandigheden die simpelweg door geluk of pech ontstaan.³⁰ Daarom moeten de primaire sociale goederen die ongelijk verdeeld zijn over de samenleving op een eerlijke manier herverdeeld worden.

²⁵ Birnbaum, (2012), blz. 35

²⁶ Rawls, J., (1971), *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

²⁷ Birnbaum, (2012), blz. 41

²⁸ Birnbaum, (2012), blz. 8-9

²⁹ Van Parijs, (1992), blz. 104

³⁰ Rawls, J., (1971; 1999; 2009) *Een theorie van rechtvaardigheid, Oorspronkelijke titel: A Theory of Justice (Revised Edition, 1999)*, Harvard University Press; Tussen lot en keuzevrijheid: rechtvaardigheid volgens John Rawls, Inleiding bij de Nederlandse editie door Percy. B. Lehning; Lemniscaat b.v. Rotterdam, 2009, blz. 16-17

De wijze waarop Rawls die primaire sociale goederen wil herverdelen is door een hypothetische contract situatie op te stellen waarbij er vastgesteld wordt hoe die goederen het beste herverdeeld kunnen worden door vertegenwoordigers van verschillende groepen in de samenleving. Rawls stelt dat een manier om dit proces op eerlijke wijze te laten verlopen de inbreng van een 'sluier van onwetendheid' is. Hierbij weet geen van de vertegenwoordigers welke groep zij vertegenwoordigen, en dus zullen zij volgens Rawls principes van rechtvaardigheid opstellen waarbij de groep die het minst bevoordeeld is in een samenleving, toch nog beter af zal zijn dan als er geen sociaal contract is opgesteld. "*We know that we must be prepared to live a complete life in a society guided by the principles of justice chosen, but we do not know if we will turn out to be rich or poor in marketable talents, or whether we will be religious or atheists, leisure loving surfers or hardworking protestants, and so on.*"³¹

Van Parijs legitimeert zijn idee van een OBI in eerste instantie op twee belangrijke ideeën van John Rawls.³² Namelijk het idee van *liberal neutrality*³³ en het idee van een *Leximin criterion* (een geavanceerdere versie van Rawls *maximin criterion*). Deze ideeën houden in dat iedereen volgens Van Parijs over reële vrijheid³⁴ moet beschikken (*liberal neutrality*) en dat als gevolg daarvan er een rechtvaardige verdeling van externe bronnen (primaire goederen) moet komen. Deze verdeling kan volgens Van Parijs het beste plaatsvinden door middel van een OBI. Het argument voor die herverdeling leunt sterk op de Rawlsiaanse opvatting dat niemand a priori (van tevoren) externe welvaart verdient. Voor zover externe bronnen (middelen) niet gecreëerd worden door actoren zelf, behoren zij tot iedereen en moeten ze wellicht worden beschouwd als onderdeel van sociaal eigendom.³⁵ Wat geldt dan volgens Van Parijs als externe bronnen? Dat zijn alle bruikbare externe middelen (in de breedste zin) waar individuen toegang toe hebben, en die samen de welvaart van die individuen constitueren.³⁶ Deze externe bronnen zijn dus alle soorten middelen buiten het individu zelf die kunnen leiden tot welvaart.

Van Parijs heeft in zijn argumentatie voor een basisinkomen een sleutelrol weggelegd voor het begrip *job scarcity*. Hij beschouwt banen als een specifieke soort van schaarse middelen die behoren tot een categorie van primaire sociale goederen. "*Jobs are not just associations with other people. They can be viewed as taps fitted on to a pool of external assets to which all have an equal claim.*"³⁷ Een rechtvaardige samenleving vereist volgens hem een eerlijke verdeling van onder meer dit sociale goed. Dit argument is een cruciaal element in de *real-libertarian* verdediging van het basisinkomen.³⁸ Wat heel belangrijk is in het geval van banen is dat ze niet beschouwd moeten worden als *productive assets*, maar beschouwd moeten worden als een

³¹ Birnbaum, S., (2012), blz. 43

³² De Wispelaere, J., (2000). blz. 239

³³ Van Parijs, P., (1991). blz. 102

³⁴ Van Parijs, P., (1995). blz. 4; Van Parijs maakt in zijn theorie een belangrijk onderscheid tussen formele vrijheid en reële vrijheid (Ook wel positieve en negatieve vrijheid genoemd). Formele of negatieve vrijheid houdt in dat er geen belemmering is voor een individu om toegang te krijgen tot een externe bron (primair sociaal goed). Reële of positieve vrijheid houdt in dat een individu daadwerkelijk wordt voorzien van de middelen om naar een primair sociaal goed te streven (denk aan een opleiding of een OBI).

³⁵ De Wispelaere, J., (2000). blz. 240

³⁶ Van Parijs, P., (1991). blz. 113;

³⁷ Van Parijs, P., (1995). *Real Freedom for All: What (if anything) can justify capitalism?*, Oxford University Press, 1995. blz. 129

³⁸ De Wispelaere, J., (2000). blz. 238

toegangspoort tot *external means of production* (zowel kapitaal als technologie) wat gelijk verdeeld moet worden over iedereen.³⁹ Daarbij stelt Van Parijs dat de mogelijkheid van het individu om ieders productieve kwaliteiten te benuttigen is op zichzelf een schaars goed, en bovendien een externe bron en moet om die reden ook weer eerlijk verdeeld worden over de samenleving.

Al met al kan een baan dus worden gezien als schaars goed volgens Van Parijs, wat tot de volgende interessante stap leidt in zijn theorie. Dat is dat de eigenaren van een baan een soort huur moeten afstaan aan omdat zij toegang hebben tot dit schaarse goed en alle schaarse goederen op een eerlijke manier verdeeld dienen te worden.⁴⁰ Deze huur noemt Van Parijs de *employment rent* en hij legitimeert deze huur deels op de aanname dat veel mensen de baan van een ander uit zouden willen voeren voor een lager salaris, als zij dat een leukere baan vinden dan hun eigen baan.⁴¹ De opbrengst van de *employment rents* zou worden gebruikt om het OBI te financieren.^{42,43}

Het OBI Van Parijs kan als een vorm van radicaal liberalisme worden opgevat in de zin dat het op radicale wijze de middelen in de samenleving wil herverdelen. Er zijn dan ook een aantal belangrijke tegenargumenten tegen het OBI in te brengen, en deze zullen in het volgende hoofdstuk aan bod komen.

³⁹ Van Parijs, P., (1995), blz. 129

⁴⁰ Van Parijs, P., (1991), blz. 125-126

⁴¹ Van Parijs, P., (1991), blz. 123

⁴² Van Parijs, P., (1995), blz. 108-109

⁴³ Deze huur kan ook als een vorm van belasting worden gezien. Eigenaren van een baan betalen nu ook al een soort huur in de vorm van belasting. Het grote verschil is echter dat deze belasting niet rechtstreeks wordt herverdeelt naar individuele inkomens, maar wordt uitgekeerd in de vorm van overheidsuitgaven die afhankelijk zijn van het democratisch proces.

2: Is een basisinkomen wel eerlijk?

Volgens Philippe van Parijs is een basisinkomen gerechtvaardigd omdat er externe bronnen bestaan, zoals natuurlijke grondstoffen en geërfd vermogen, waar niemand in eerste instantie een - op verantwoordelijkheid gebaseerde - aanspraak kan maken. Om Van Parijs zijn argument te laten werken, is het nodig om te verantwoorden waarom zowel die categorie van externe bronnen groot genoeg is om een substantieel basisinkomen te financieren, maar ook waarom toegang tot die categorie bronnen niet slechts moet worden gegeven aan de burgers die bereid zijn deze productief te willen gebruiken.⁴⁴

2.1 De voornaamste tegenargumenten

Is een basisinkomen eigenlijk wel zo eerlijk? Vooral de onvoorwaardelijkheid van het basisinkomen roept veel tegenstand op, aangezien tegenstanders overtuigd zijn van de breed gedragen opvatting dat het oneerlijk is als mensen met een gezond lijf en leden van de arbeid van anderen leven.⁴⁵ Op die manier worden namelijk de mensen die wel werken op een bepaalde manier 'uitgebuit' door de mensen die niet werken. Dit tegenargument wordt ook wel het exploitatieargument genoemd, en er lijkt hier dus een belangrijk onderscheid te worden gemaakt tussen de mensen die wel en niet willen werken.

Dit onderscheid komt ook terug in een ander tegenargument van het OBI, dat gebaseerd is op een schending van het reciprociteitsbeginsel, wat ook wel te vatten is onder de uitspraak 'voor wat, hoort wat': *"those who willingly enjoy the benefits of social co-operation have a corresponding obligation to make a productive contribution, if they are able, to the cooperative community which provides these benefits."*⁴⁶ Aanhangers van dit tegenargument stellen dat ongelijkheden slechts gecompenseerd dienen te worden aan de mensen die hiervoor iets terug willen doen voor de gemeenschap, in de vorm van arbeid. Op deze manier is een herverdeling van externe bronnen alleen gerechtvaardigd aan diegene die onvrijwillig werkloos zijn. Dit tegenargument wordt ook wel de *restriction objection* genoemd, omdat er een beperking wordt gelegd op de onvoorwaardelijkheid van het basisinkomen.⁴⁷

Elizabeth Anderson stelt bij deze vraag grote vraagtekens en formuleert drie argumenten tegen Van Parijs' rechtvaardiging voor een OBI.⁴⁸ Zo stelt zij ten eerste dat het niet mogelijk is om veel huidige sociale regelingen volledig te vervangen enkel door een OBI. Op die manier zou er geen vangnet meer zijn (als dat er was) voor arbeidsongeschikten die compleet afhankelijk zouden worden van een OBI. Op die manier zijn de mensen die niet in staat zijn hun eigen inkomen te verhogen slechter af dan eerst. Daarom beargumenteert Anderson dat een OBI slechts als supplement op een huidig maatschappelijk welzijn arrangement te verdedigen is. En dat leidt direct tot haar tweede argument, namelijk, dat er dan te weinig geld over zou blijven voor andere sociale goederen zoals educatie of gezondheidszorg en daarmee juist de reële vrijheid van burgers beperken. Naast deze twee praktische bezwaren, raakt Andersons derde argument aan een fundamentele waarde, namelijk het reciprociteitsbeginsel. Zij stelt namelijk dat het basisinkomen vrijheid zonder verantwoordelijkheid promoot. De vraag of invoering

⁴⁴ Birnbaum, S., (2012), blz. 33-34

⁴⁵ Van Parijs, P., (1991), blz. 102-103

⁴⁶ De Wispelaere, J., (2000), blz. 244

⁴⁷ Birnbaum, S., (2012), blz. 34

⁴⁸ Anderson, E., (2014, juli). *Optional Freedoms. Boston Review.*

daadwerkelijk de wil om te werken vermindert, zal nog steeds onderzocht moeten worden. Er kan zelfs gesteld worden dat de positieve resultaten van veel tot nu toe gedane experimenten⁴⁹ geen reden tot morele gronden voor dit bezwaar bieden. Daarnaast zorgt de huidige armoedeval ook voor een ontmoediging om te werken, die naar verwachting weggenomen wordt door het OBI.

Deze tegenargumenten brengen de theorie van Van Parijs nog niet in de problemen, aangezien hij zijn idee van een OBI rechtvaardigt op basis van externe bronnen die *ex ante* (vooraf) herverdeeld moeten worden, aangezien niemand in eerste instantie recht heeft op deze bronnen. Dat niemand daar in eerste instantie recht op heeft blijkt als er een contractsituatie met de 'sluier van onwetendheid' wordt opgesteld zoals behandeld in hoofdstuk 1.3.

2.2 Het Parasitisme bezwaar

Een fundamenteeler probleem voor het radicaal liberalisme of *Real-libertarianism* van Van Parijs ontstaat volgens de filosoof Jurgen de Wispelaere bij de *Parasitism Objection*.⁵⁰ Dit tegenargument is gebaseerd op verschillende werken van Gijs van Donselaar.⁵¹ Dit argument heeft een bezwaar tegen het verdelen van banen als externe bron omdat dit parasitaire betrekkingen met zich meebrengt. Van Donselaar stelt dat er sprake is van een parasitaire relatie als een interactie tussen twee individuen ervoor zorgt dat de situatie van het individu er op vooruit gaat, relatief aan de situatie waarbij er geen interactie tussen die individuen zou plaatsvinden.⁵² Het fundamentele probleem voor het OBI is dat door dit OBI op een herverdeling van een baan als externe bron te baseren, er bepaalde voordelen behaald worden voor individuen. Deze voordelen waren niet mogelijk geweest als de andere partij niet aanwezig was, of als de interactie was verboden. Naast de voordelen die behaald worden door de ene partij worden er ook nog nadelen behaald door die andere partij, wat een nog zwaardere morele lading teweegbrengt voor dit tegenargument. Het volgende citaat illustreert dit morele probleem: "*Institutionalizing basic income turns basic income recipients into parasites because they are better off in a basic income regime by effectively conferring the costs of their maintenance on net contributors.*"⁵³

De zwakke plek in de *real libertarian* positie is hierbij de aanname dat een baan als externe bron herverdeeld kan worden. Een mogelijke verwerping van de *Parasitism Objection* kan zijn dat het belang van dit tegenargument niet opweegt tegen het feit dat banen als sociaal eigendom moeten worden gezien. Sterker gezegd zou het parasitisme beschouwd moeten worden als een nadelige bijwerking van het *ex ante* recht van mensen op een herverdeling van banen als externe bron.

⁴⁹ Wilder, M. (2017). Debating Basic Income: Distributive Justice and the Normative Technical Nexus. *Canadian Journal of Political Science*, blz. 1-25.

De Wispelaere, J. (2016). Basic Income in Our Time: Improving Political Prospects Through Policy Learning? *Journal of Social Policy*, 45(04), blz. 617-634

Coppola, F. (2017), 1 augustus. Universal basic income works. Time to bring it to the UK. *The Independent*.

Painter, A. (2017), 4 januari. Universal basic income is not a magic solution, but it could help millions. *The Guardian*.

Standing, G. (2017), 12 januari. Universal basic income is becoming an urgent necessity. *The Guardian*.

⁵⁰ De Wispelaere, J., (2000), blz. 246

⁵¹ Van Donselaar, G. (1997/1998/1999); De Wispelaere, J., (2000).

⁵² De Wispelaere, J., (2000), blz. 246

⁵³ De Wispelaere, J., (2000), blz. 247

2.3 De 'baan' als sociaal eigendom

Een andere manier om de *Parasitism Objection* te verwerpen wordt aangedragen door De Wispelaere zelf door een alternatieve rechtvaardiging van het OBI te geven. De Wispelaere stelt hierbij een manier gevonden te hebben het morele fundament van het bezwaar te ontwijken en daarmee wijkt De Wispelaere af van het *real libertarianism*. De Wispelaere is namelijk van mening dat het niet mogelijk is om mensen een onconditioneel recht te geven om banen als externe bronnen te delen, terwijl die bronnen exclusief geproduceerd worden door de mensen die actief zijn op de arbeidsmarkt. *"I propose that one simply has no initial stake in these resources because the resource itself simply does not exist unless one brings it into existence by actively engaging in an employment relation."*⁵⁴ Daarom stelt De Wispelaere dat het erop lijkt dat de *real libertarian* positie het niet kan rechtvaardigen om de lonen van mensen te belasten met de *employment rents* die deze naar verluid zouden voortbrengen aangezien zij meer dan hun eerlijke deel van externe bronnen bezet houden op de arbeidsmarkt.

De taak die De Wispelaere voor zich ziet om iets te vinden wat de ex ante herverdeling van externe bronnen kan legitimeren, is door iets te vinden wat volledig buiten de categorie persoonlijke handelingen van het individu valt.⁵⁵ Hij vindt zijn antwoord door de arbeidsmarkt als institutie zelf te aanschouwen. Zo stelt hij dat: *"[...] labour markets are not impartial regulators; instead they constitute what I will term discriminatory regulative institutions, producing or maintaining barriers that (intentionally or not) affect different people differently."*⁵⁶ Het is hierbij belangrijk om op te merken dat De Wispelaere in eerste instantie geen problemen heeft met deze 'partijdigheid' van de arbeidsmarkt *an sich*. Hij stelt eerder dat die partijdigheid in elke samenleving een gegeven is, wat ook niet per sé hoeft te veranderen, mits diegene die aan het kortste eind trekken gecompenseerd worden. Er is namelijk geen morele grond volgens hem om het ene institutionele klimaat, waarbij een aantal bevoordeelde actoren, hun geprefereerde institutionele klimaat zouden moeten verruilen zodat een aantal andere actoren hun perceptie van het goede leven kunnen nastreven. Het punt is dat een bepaald institutioneel klimaat, anders dan talent of persoonlijke keuzen, compleet los van de persoon zelf staan. Dat betekent dat er een specifieke morele rechtvaardiging nodig is om dit institutionele klimaat te rechtvaardigen in vergelijking met een ander klimaat.⁵⁷ *"... part of wealth secured by some while operating within a favourable institutional environment must be spent on compensating those who end up in an unfavourable position."*⁵⁸ En hier ziet De Wispelaere dan ruimte om het herverdelen van de 'baan' als externe bron moreel te legitimeren. Dit institutionele perspectief zorgt voor een sterke morele aanvulling in het verdedigen van de *real libertarianism* positie tegen de *Parasitism Objection*.

Om de centrale vraag van dit hoofdstuk te beantwoorden zijn voornamelijk de belangrijkste tegenargumenten in dit hoofdstuk behandeld. De verantwoording van de toereikendheid van de grootte van de categorie externe bronnen om een substantieel basisinkomen te financieren, hangt nauw samen met de vraag of banen gezien kunnen worden als een externe bron. Als dat namelijk zo is, is de kans vele malen groter dat een substantieel basisinkomen te bekostigen is.

⁵⁴ De Wispelaere, J., (2000), blz. 250

⁵⁵ Ibid., 251

⁵⁶ Ibid., 252

⁵⁷ Ibid., 253

⁵⁸ De Wispelaere, J., (2000), blz. 254

Hoewel het parasitisme bezwaar in eerste instantie de *real libertarian* positie in gevaar lijkt te brengen, laat De Wispelaere⁵⁹ zien dat er een alternatieve rechtvaardiging bestaat voor het zien van banen als sociaal eigendom. Daarnaast lijkt het ook gelukt om een verantwoording af te leggen waarom toegang tot de categorie van primaire sociale goederen niet slechts moet worden toebedeeld aan de burgers die bereid zijn te willen werken.

⁵⁹ De Wispelaere, J., (2000), "Sharing job resources, ethical reflections on the justification of basic income", *Analyse & Kritik* 22, blz. 237-256

3. Is het invoeren van het OBI nu moreel gerechtvaardigd?

Het idee van Van Parijs lijkt na aanschouwing van de tegenargumenten nog steeds legitiem en moreel verdedigbaar, maar is zijn idee daarmee moreel gerechtvaardigd? Wat als tegenstanders niet overtuigd zijn van de rechtvaardigheidstheorie van Rawls? Is er een manier om het OBI moreel te rechtvaardigen? *"While this project may not be very interesting to someone who rejects such Rawlsian ideals altogether, I think the ideas are general enough to have wide appeal in democratic welfare states."*⁶⁰ Het moge duidelijk zijn dat Rawls' theorie een rijk normatief kader biedt, wat als verbindingsgrond gebruikt kan worden tussen tegenstrijdige theoretische idealen en waarvandaan veel relevante meningsverschillen benaderd kunnen worden.⁶¹

Desalniettemin kan Rawls' normatieve kader ook beschuldigd worden van transcendentale theorievorming: *"so-called transcendental theorizing, beginning its normative analysis with an attempt to work out a conception of a perfectly just society, is neither necessary nor sufficient for advancing justice in the real, imperfect world."*⁶² Daarnaast zijn er observaties geweest van de beperkingen van Rawls' idealistische theorie voor het produceren van politiek relevante en toepasbare beleidsaanwijzingen, die hebben geleid tot een hoeveelheid aanvallen van praktisch georiënteerde auteurs op soortgelijke abstracte vormen van politieke theorieën. De kritiek luidt dat idealistische theorieën gezien worden als vruchteloze vormen van *armchair theorizing*, wat inhoudt, dat er veel te veel afstand zit tussen de echte politieke werkelijkheden en de *"nonideal circumstances"* die geconfronteerd worden in die theorie.⁶³

3.1 Een alternatieve morele evaluatiemethode

Scanlons contractualisme is een alternatief op de rechtvaardigheidstheorie van Rawls waarbij Scanlons theorie met name een normatief ethische theorie is gespecialiseerd op de vragen: *wat zijn we aan elkaar verplicht en wanneer is een handeling juist of onjuist?* Toegepast op het vraagstuk of het invoeren van een onvoorwaardelijk basisinkomen moreel wenselijk is, zijn deze twee vragen vanzelfsprekend het meest voor de hand liggend. Het beoordelen of een handeling juist of onjuist is hangt van het volgende af volgens Scanlon: *"Een handeling is te rechtvaardigen wanneer deze in overeenstemming is met principes voor sociale interactie die niemand redelijkerwijs zou kunnen verwerpen als basis voor geïnformeerde en ongedwongen overeenstemming."*⁶⁴

Scanlon's theorie kan als minder idealistisch worden opgevat aangezien Scanlon Rawls bekende *veil of ignorance* weglaat waardoor hij realistischere condities meeneemt in de door hem opgestelde morele testprocedure. De reden dat Scanlon een overzichtelijke methode kan bieden voor het ethisch evalueren van een basisinkomen is enerzijds omdat er overzichtelijke evaluatiemethodes en test procedure aanwezig zijn in de literatuur.⁶⁵ Anderzijds is Scanlons'

⁶⁰ Birnbaum, S., (2012), blz. 10

⁶¹ Birnbaum, S., (2012), blz. 10

⁶² Sen, Amartya., (2009); Birnbaum, S, (2012)., blz. 18

⁶³ e.g. Farrelly 2007; Mills 2005; Robeyns & Swift 2008; Birnbaum, (2012)., blz. 18

⁶⁴ Scanlon, T. (1998). The structure of contractualism. In *What we owe to each other*. Cambridge, MA: Harvard University Press. blz. 153

⁶⁵ Delsen, L., Van den Hoogen, T., & Philips, J. (2012). Over de morele verantwoordelijkheden van pensioenfondsen. Een ethische reflectie. *Maatschappelijk verantwoord ondernemen in de polder: MVO in Nederland gezien vanuit de economie en theologie* blz. 123-138.

alternatieve vorm van een contract theorie overeenkomstig met Rawls zijn rechtvaardigheidstheorie, maar kan eerder als neutrale evaluatiemethode worden opgevat, aangezien het hele debat over een basisinkomen al plaatsvindt binnen een Rawlsiaans kader. Ten derde maakt Scanlon geen gebruik van Rawls' sluier van onwetendheid en evalueert hij zijn contractsituatie dus op concrete personen, wat zijn methode wellicht minder idealistisch maakt en minder ver af van de non-ideale omstandigheden van de politieke werkelijkheid.

Een belangrijk verschil hierbij tussen Rawls en Scanlon is dat laatstgenoemde zich richt op principes die niet redelijkerwijs *verwerpbaar* zijn in plaats van *niet accepteerbaar*.⁶⁶ Dit lijkt slechts een retorisch verschil maar er zit een idee achter. Met redelijkheid bedoelt Scanlon hetgeen wat we doen als we moreel denken, namelijk andere standpunten in ogenschouw nemen, alternatieven meenemen, lasten goed inschatten en een afweging van deze lasten maken. Geen één individu mag dus volgens Scanlon redelijke grond hebben een potentieel "contract" te verwerpen. En toegepast op dit vraagstuk is dat "potentiële contract" het invoeren van een onvoorwaardelijk basisinkomen.

Het gaat er in Scanlons' theorie niet om dat iedere aandeelhouder in de potentiële contractsituatie zijn eigenbelang optimaliseert, maar in acht neemt wat we aan elkaar verplicht zijn en vanuit het perspectief van de ander gaan nadenken. Hierbij hoeft het invoeren van een onvoorwaardelijk basisinkomen dus niet acceptabel te zijn voor iedereen, maar slechts niet verwerpbaar. In plaats van te filosoferen over wat de méést rechtvaardige samenleving is, zoals Van Parijs zijn idee van een basisinkomen op Rawls' rechtvaardigheidstheorie baseert, kan het invoeren van een basisinkomen dus al moreel gelegitimeerd zijn als tegenstanders van het basisinkomen het invoeren ervan niet kunnen verwerpen op basis van redelijke gronden.

3. 2 Wat houdt Scanlons' contractualisme precies in?

Voor het ethisch evalueren van het beleidsplan een onvoorwaardelijk basisinkomen in te voeren is voor de strategie gekozen dit te doen aan de hand van de voornaamste tegenargumenten. Die tegenargumenten stellen eigenlijk twee of meer belanghebbenden tegenover elkaar, namelijk de werkers en de niet werkers, waarbij er een belangrijk onderscheid gemaakt wordt tussen de mensen die niet willen werken en zij die niet kunnen werken. Hoe kan het invoeren van een onvoorwaardelijk basisinkomen gerechtvaardigd worden aan alle belanghebbenden? Om deze vraag te beantwoorden lijkt Scanlons' contractalistische theorie het meest geschikt omdat die morele juistheid evalueert op basis van morele plichten naar elkaar toe. Scanlons' theorie is terug te brengen naar deze twee vragen. Ten eerste: Wat zijn we aan elkaar verschuldigd? Ten tweede: Wanneer is een handeling juist of onjuist? Zijn theorie is het beste te vatten door het volgende citaat:

Scanlon, T. (1998). The structure of contractualism. In *What we owe to each other*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

⁶⁶ Scanlon, T.M. (1992). 'Contractualism and Utilitarianism'. In Sen, A. and Williams, B. (eds) 103-129. *Utilitarianism and Beyond*. Cambridge: CUP, sectie 2.

"An act is wrong if its performance under the circumstances would be disallowed by any set of principles for the general regulation of behavior that no one could reasonably reject as a basis for informed, unforced, general agreement." ⁶⁷

Dit doet de vraag opkomen wat telt als redelijke verwerping van een voorstel. Er zijn twee centrale kenmerken die tellen als een legitieme reden tot verwerping van een principe.⁶⁸ Ten eerste kunnen principes verworpen worden op basis van de bezwaren van verschillende individuen voor of tegen dat principe. Door elke belanghebbende de macht te geven een principe te verwerpen op grond van redelijkheid, wordt er een soort machtsbalans geconstitueerd. Ten tweede geldt dat wat telt als grond voor redelijke verwerpbaarheid afhangt van de betrekkelijke kracht van de argumenten voor of tegen een principe. *"The essentially comparative nature of reasonable rejection, combined with the restriction to individuals' reasons, together entail that any individual can reasonably reject a principle to which no other single individual has an equally strong objection"*⁶⁹ Wat telt als een sterk bezwaar voor een belanghebbende, hangt af van het wegen van de kosten en baten tegenover elkaar. Hierbij geldt een bezwaar als redelijk als de kosten groter zijn dan de baten. Deze kosten en baten kunnen gewogen worden in verschillende waarden, maar de centrale waarde welzijn is het meest belangrijk voor Scanlon.⁷⁰

3.3 Een Scanloniaanse analyse

De Scanloniaanse analyse die het rechtvaardigen van een OBI aan de hand van belangrijke tegenargumenten overzichtelijk kan maken, is geïnspireerd op het werk van Jos Philips.⁷¹ Het idee bij deze analyse is dat er vanuit verschillende alternatieve principes wordt gefocust op wat de juiste handeling is in een bepaalde context. Toegepast op dit vraagstuk is de handeling: Moet het OBI ingevoerd worden binnen de context van de huidige welvaartstaat. Vervolgens kan elk individu of elke hypothetische 'burger' redelijke bezwaren inbrengen. Dan zou bij het principe, waarbij het grootste bezwaar dat ertegenin wordt gebracht het kleinste is, gezegd worden dat het niet redelijkerwijs kan worden verworpen. Daarbij maakt de hoeveelheid personen die dit grootste bezwaar inbrengen niet uit voor Scanlon. En om een te beoordelen hoe groot een bezwaar is, is het nodig de effecten van dat principe in termen van waarden te gaan beoordelen.⁷² In de eerste plaats moet dan gedacht worden aan de centrale waarde welzijn, maar ook aan waarden die centraal staan bij het OBI zoals gelijkheid en (reële en formele) vrijheid en bijbehorende ondergeschikte waarden zoals autonomie, autarkie, persoonlijke onafhankelijkheid en zelfrespect. Voor een verduidelijking van hoe een Scanloniaanse analyse eruit gaat zien, biedt de volgende tabel een overzicht:

⁶⁷ Scanlon, T., (1998) The structure of contractualism. In *What we owe to each other*. Cambridge, MA: Harvard University Press. Blz. 153.

⁶⁸ Ashford, E., (2003), blz. 276

⁶⁹ Ibid. blz. 276

⁷⁰ Scanlon, T., (1998), blz. 213-215

⁷¹ Delsen, L., Van den Hoogen, T., & Philips, J. (2012). Over de morele verantwoordelijkheden van pensioenfondsen. Een ethische reflectie. *Maatschappelijk verantwoord ondernemen in de polder: MVO in Nederland gezien vanuit de economie en theologie*, blz. 132

⁷² Delsen, L., Van den Hoogen, T., & Philips, J. (2012). blz. 132-133

Tabel 3.1 Een Scanloniaanse Analyse van het basisinkomen⁷³

	Werkers A	Niet willen werkers B	Niet kunnen werkers
Principe A (Een onvoorwaardelijk basisinkomen)	Groot bezwaar	Geen bezwaar	Matig bezwaar
Principe B (Een voorwaardelijk basisinkomen)	Gemiddeld bezwaar	Matig bezwaar	Geen bezwaar
Principe C (Geen basisinkomen)	Matig bezwaar	Groot bezwaar	Zeer groot bezwaar

De invulling van deze tabel is slechts ter illustratie van hoe dat eruit kan zien als alle bezwaren op redelijke gronden worden vergeleken aan de hand van waarden.

Hoewel deze analyse de voor- en tegenargumenten voor het OBI goed in kaart kan brengen voor een eindevaluatie, is het te ambitieus voor dit schrijven om dat nu te doen op basis van alle belangrijke aan bod gekomen waarden. Desalniettemin zal ter illustratie een evaluatie plaatsvinden op basis van een centrale waarde in de discussie, namelijk zelfrespect.

Zelfrespect is in de rechtvaardigheidstheorie van Rawls een erg belangrijke waarde en kan zelfs worden gezien als het meest belangrijke primaire sociale goed. Als een individu namelijk over zelfrespect bezit, kan niets het waard zijn om te doen. Zelfs als dingen waarde hebben voor dat individu, zal de wil ontbreken om daar naar te streven. Zelfrespect is volgens Rawls de basis van een individu om zijn of haar conceptie van wat een goed leven is na te streven.⁷⁴ Daarom is volgens Rawls het hebben van betekenisvol werk en persoonlijke onafhankelijkheid erg belangrijk in zijn idee van een ideale samenleving.

Nu is een belangrijk onderdeel van het exploitatiebezwaar tegen de onvoorwaardelijkheid van het basisinkomen dat het zelfrespect van een individu ondermijnt wordt. Dit komt volgens hen omdat een OBI zorgt dat een individu afhankelijk wordt van dit inkomen, en dat juist onafhankelijkheid een grote vereiste is voor het hebben van zelfrespect. Op die manier is een groot bezwaar tegen invoering van het OBI dat als de staat de middelen van subsistentieniveau leveren aan iedere burger, zij daarmee hun zelfrespect ondermijnen.⁷⁵ Daarentegen stellen voorstanders van het basisinkomen juist dat de onvoorwaardelijkheid van het basisinkomen gebruikt wordt als instrument om een goede onderhandelingspositie van werknemers in de arbeidsmarkt te bewerkstelligen, om zo de kwaliteit van banen te verhogen. Daarnaast is het volgens voorstanders van het OBI zo dat *als* betaald werk gezien kan worden als cruciaal component van zelfrespect, dit in essentie komt omdat zelfrespect een nevenproduct is van iets doen dat anderen waardevol vinden, in plaats van de activiteit van het betaald werk zelf. Dit is

⁷³ Delsen, L., Van den Hoogen, T., & Philips, J. (2012). blz. 133; Deze tabel is geïnspireerd op de tabel van Jos Philips. In die tabel maakt hij een Scanloniaanse analyse van de morele verantwoordelijkheden van pensioenfondsen.

⁷⁴ Birnbaum, S., (2012), blz. 48

⁷⁵ Birnbaum, S., (2012), blz. 57

afgezien van het feit of de activiteiten van die baan worden gezien als waardevolle contributie aan de gemeenschap.⁷⁶

Hebben mogelijke tegenstanders van het OBI dus redelijke grond voor een bezwaar?

Waarschijnlijk niet, aangezien de kern van hun argument berust op de notie dat betaald werk een vereiste is voor zelfrespect. Daarmee worden andere mogelijke manieren om zelfrespect te bereiken ondermijnt, zoals bijvoorbeeld vrijwilligerswerk. Hoewel vrijwilligerswerk niet voor iedereen een goede basis kan vormen tot het hebben van zelfrespect, is het niet zo dat invoering van het basisinkomen dat verandert voor diegenen. Zo zullen de individuen die, in de huidige situatie betaalde arbeid uitvoeren en geen voldoening halen uit vrijwilligerswerk, niet ineens bij invoering van een basisinkomen vrijwilligerswerk gaan doen. Tegelijkertijd zullen de mensen die in de context van de huidige welvaartstaat een baan uitvoeren waar zij geen voldoening of zelfrespect uit halen, niet minder zelfrespect krijgen door invoering van het OBI, maar naar verwachting juist meer, aangezien hun onderhandelingspositie op de arbeidsmarkt versterkt wordt door het OBI. Op basis van de waarde zelfrespect hebben tegenstanders dus geen morele grond voor een redelijk bezwaar.

Met deze analyse op de waarde zelfrespect is geprobeerd te laten zien hoe een Scanloniaanse analyse in zijn werk gaat. Op deze manier is er een basis gelegd om het invoeren van een OBI op een overzichtelijke manier te evalueren aan de hand van waarden. Een volledige evaluatie van dit OBI kan een interessant vervolg zijn op deze scriptie.

⁷⁶ Birnbaum, S., (2012), blz. 58-59

Conclusie

Al met al is het onvoorwaardelijk basisinkomen op grond van het gedane literatuuronderzoek zeker moreel te rechtvaardigen. Er is beargumenteerd dat het sociale beleid van veel welvaartstaten aan verandering toe is, aangezien de arbeidsmarkt flexibeler is geworden en het een fundamentele ongelijkheid in stand houdt. Deze fundamentele ongelijkheid kan volgens de filosoof Van Parijs worden bestreden door het onvoorwaardelijk basisinkomen, wat voor meer sociale zekerheid kan zorgen. De barrière die in het huidige sociale beleid bestaat, veroorzaakt door het voorwaardelijke basisinkomen, wordt door de onvoorwaardelijkheid van het basisinkomen weggenomen, waarmee de armoedeval verdwijnt en de reële vrijheid van burgers wordt vergroot.

De voornaamste tegenargumenten zijn gebaseerd op de notie dat een basisinkomen niet eerlijk is voor de mensen die dit grotendeels financieren, namelijk de werkenden. Van Parijs stelt dat deze notie onterecht is, aangezien die werkenden volgens Van Parijs een voordeel hebben op niet-werkenden, namelijk toegang tot een schaars sociaal goed. Deze toegang zou in een ideale contractsituatie eerlijk verdeeld moeten worden, wat het rechtvaardigt om de sociale goederen die geproduceerd worden als gevolg van samenwerking te herverdelen in de vorm van een basisinkomen.

Een tegenargument dat problematisch is voor de rechtvaardigingstheorie van Van Parijs is het parasitisme bezwaar. Dat argument luidt dat burgers die niet willen werken, geen recht hebben op een basisinkomen, aangezien dit basisinkomen grotendeels gefinancierd zou moeten worden door de mensen die wel werken. De mensen die niet werken hebben daarom geen recht om aanspraak te maken op een eerlijke verdeling van het sociale product, omdat dat product geconstitueerd is door de burgers die wel werken. De Wispelaere stelt daarentegen dat er een alternatieve manier is het basisinkomen te rechtvaardigen door een institutionalistisch perspectief in te brengen. Hierbij stelt hij dat het OBI gelegitimeerd is omdat er altijd burgers zijn die benadeeld worden in een bepaald institutioneel klimaat. Hiervoor dienen zij gecompenseerd te worden, bijvoorbeeld in de vorm van een basisinkomen.

Naast de poging het OBI te rechtvaardigen vanuit het idealistische Rawlsiaanse kader, is gepoogd een alternatieve morele evaluatiemethode te vinden, wat wellicht als een neutraler podium kan dienen tussen voor en tegenstanders van het basisinkomen. De theorie die hiervoor gebruikt is, is het contractualisme van Thomas Scanlon. Hoewel deze theorie een alternatief is op de sociale contracttheorie van Rawls, kan deze theorie als minder idealistisch worden opgevat, waardoor het een adequatere methode kan zijn het OBI moreel te rechtvaardigen. Deze theorie kan bij uitstek gebruikt worden als morele evaluatiemethode, aangezien die theorie erop gemunt is te testen of handelingen moreel te rechtvaardigen zijn. De Scanloniaanse analyse die hieruit volgde bood een overzichtelijk raamwerk om invoering van het basisinkomen moreel te evalueren aan de hand van principes, die tegenover elkaar gewogen kunnen worden. Deze weging kan worden gedaan aan de hand van waardeoordelen, wat geïllustreerd is aan de hand van de waarde zelfrespect. Op grond van de waarde zelfrespect bleek dat er geen morele grond is voor een redelijke bezwaar tegen invoering van het OBI.

Desalniettemin zijn er veel meer waarden waarop het OBI kan worden getoetst, zoals in eerste instantie welzijn, waar invulling aan kan worden gegeven met andere waarden zoals: vrijheid

gelijkheid, autarkie, autonomie, een soortgelijke. Een volledige morele evaluatie op al deze waarden zal echter uitgebreider uitgevoerd moeten worden, om het OBI moreel volledig te rechtvaardigen.

Literatuurlijst:

- Anderson, E., (2014, juli). Optional Freedoms. *Boston Review*.
- Ashford, E. (2003). The Demandingness of Scanlon's Contractualism. *Ethics*, 113(2), blz. 273-302.
- Van Bavel, B., (2014) *Vermogensongelijkheid in Nederland: De vergeten dimensie*. blz. 79-100
- Van Bavel, B., and Frankema, E., (2013) Low Income Inequality, High Wealth Inequality. The Puzzle of the Rhineland Welfare states. *Center for Global Economic History*. blz. 1-21
- Van Bavel, B., & Frankema, E. (2017). Wealth Inequality in the Netherlands, c. 1950-2015. The Paradox of a Northern European Welfare State. *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis/ The Low Countries Journal of Social and Economic History*, 14(2), blz. 29-62
- Birnbaum, S., (2012). *Basic Income Reconsidered*, Social Justice, Liberalism, and the Demands of Equality,, Palgrave Macmillan.
- Chapman, B. (2017, augustus). Silicon Valley billionaire Stewart Butterfield voices support for universal basic income. *The Independent*.
- Chakraborty, A. (2017, november). A basic income for everyone? Yes, Finland shows it really can work. *The Guardian*.
- Coppola, F. (2017, augustus). Universal basic income works. Time to bring it to the UK. *The Independent*.
- Delsen, L., Van den Hoogen, T., & Philips, J. (2012). Over de morele verantwoordelijkheden van pensioenfondsen. Een ethische reflectie. *Maatschappelijk verantwoord ondernemen in de polder: MVO in Nederland gezien vanuit de economie en theologie*. blz. 123-138.
- Driver, J. (2014). *Ethics: the fundamentals*. Malden, MA: Blackwell Publishing
- Painter, A. (2017, january). Universal basic income is not a magic solution, but it could help millions. *The Guardian*.
- van Parijs, P., (2004, maart). "Basic Income: A simple and powerful idea for the twenty-first century", *Politics & Society*, 32: blz. 7-39
- van Parijs, P., (1995). *Real Freedom for All: What (if anything) can justify capitalism?*, Oxford University Press.
- van Parijs, P. (1992). "Basic income Capitalism", in: *Ethics* 102, blz. 465-484
- van Parijs, P., (1991). "Why Surfers Should be Fed: The Liberal Case for an Unconditional Basic Income", *Philosophy & Public Affairs*; Vol. 20, No. 2, blz. 101-131
- Rawls, J., (1971; 2009). *Een theorie van rechtvaardigheid, Oorspronkelijke titel: A Theory of Justice (Revised Edition, 1999)*, Harvard University Press; Tussen lot en keuzevrijheid: rechtvaardigheid volgens John Rawls, Inleiding bij de Nederlandse editie door Percy. B. Lehning; Lemniscaat b.v. Rotterdam,
- Scanlon, T. (1998). The structure of contractualism. In *What we owe to each other*. Cambridge,

- MA: Harvard University Press.
- Scanlon, T.M. (1992). 'Contractualism and Utilitarianism'. In Sen, A. and Williams, B. (eds) blz. 103-129. *Utilitarianism and Beyond*. Cambridge: CUP, sectie 2.
- Standing, G. (2017, January 12). Universal basic income is becoming an urgent necessity. *The Guardian*.
- Schinkel, M. (2017, April 12). IMF: werknemer verliest het wereldwijd van het kapitaal. *NRC*.
- Wilder, M. (2017). Debating Basic Income: Distributive Justice and the Normative Technical Nexus. *Canadian Journal of Political Science*, blz. 1-25.
- White, S. (2006). Reconsidering the Exploitation Objection to Basic Income. *Basic Income Studies*, 1(2), blz. 1-17.
- De Wispelaere, J. (2016). Basic Income in Our Time: Improving Political Prospects Through Policy Learning? *Journal of Social Policy*, 45(04), blz. 617-634.
- de Wispelaere, J., (2000). "Sharing job resources, ethical reflections on the justification of basic income", *Analyse & Kritik* 22, blz. 237-256
- de Wispelaere, J., (1999). "Basisinkomen en het reciprociteitsbeginsel; een analytische benadering", *Ethiek en Maatschappij* 2/2 – blz. 59-80
- van Zanden, J.L., et al. (eds.) (2014), *How Was Life?: Global Well-being since 1820*, OECD Publishing.

